

Oblíbená slovenská témata českých badatelů

ANTONÍN MĚŠTAN (Praha — Freiburg i. Br.)

Nikoho zřejmě nepřekvapí, že Češi se nejvíc zabývali — a zabývají — životem a dílem Pavla Josefa Šafaříka a Jana Kollára. Už v roce 1827 Josef Dobrovský uveřejnil ve významném časopise *Jahrbuch der Literatur* recenzi Šafaříkovy knihy *Geschichte der slawischen Sprache und Literatur* — a tato Šafaříkova kniha se v českém prostředí vydává, posuzuje a studuje dodnes. Český hegelian Jan Ignác Hanuš, profesor filozofie na Lvovské univerzitě, v roce 1845 napsal studii *Urgeschichte der Slawen*, což není nic jiného než rozšířená recenze Šafaříkových *Slovanských starožitností*. Josef Jireček vydal v Praze v letech 1862–65 Šafaříkovy *Sebrané spisy*, které se staly četbou několika českých generací. A je jistě zbytečné připomínat, že čtenáři prací Františka Palackého se s Pavlem Josefem Šafaříkem setkávali na každém kroku, neboť autorská dvojice Palacký — Šafařík publikovala závažné práce v době českého a slovenského národního obrození.

Čeněk Zíbrt publikoval málo známé skutečnosti ze Šafaříkova života, zejména o jeho pobytech v Berlíně a ve Vídni. Vincenc Brandl vydal první vědecky fundovaný životopis v knize *Život P. J. Šafaříka* v roce 1887 a Josef Hanuš pak v roce 1895 přispěl k tomuto tématu knihou *P. J. Šafařík v životě i spisech*. Josef Hanuš stále vydával Šafaříkovy spisy v nových vydáních. Arne Novák v roce 1911 napsal stať *Jubileum padesátiletého úmrtí P. J. Šafaříka a ze spisů Karla Paula*, věnovaných v letech 1921 až 1961 P. J. Šafaříkovi, by se dala sestavit celá knižnice. Velmi vydatně se Šafaříkem — a ovšem i Kollárem a Štúrem — zabýval Jaroslav Vlček. Miloš Weingart v roce 1913 vydal studii *Šafaříkovy práce jazykozpytné*.

Významná šafaříkovská jubilea vyvolala přímo záplavu českých studií — důležitých i méně důležitých. A někdy se používalo jiných příležitostí, aby se psalo o Šafaříkovi a jeho díle. Věnceslava Bechyňová psala o Šafaříkových stycích s Bulhary, vydala jeho korespondenci s Palackým a věnovala se Šafaříkově prozódické koncepci. Miroslav Bidlas psal o Šafaříkovi a necenzurované rukopisné literatuře v Rusku (1961) a upozornil tak

na zájem slovenského vědce o dávný ruský samizdat. Hynek Bulín vydal 1961 studii *Šafařík a polabské Slovanstvo*. Václav Burian psal 1931 o Šafaříkovi a Slovincích, v roce 1963 Julius Dolanský o Šafaříkovi a jihoslovanských literaturách, Bohuslav Havránek ve stejném roce o místu Šafaříka ve vývoji jazykovědné slavistiky a ve stejném jubilejním roce Karel Horálek přišel se statí o Šafaříkově významu pro slovanskou jazykovědu. Oldřich Králík tehdy přispěl statí *Překladačské pokusy P. J. Šafaříka*, Miroslav Kvapil psal o Šafaříkovi a jazykových a pravopisných problémech u Jihoslovanů. Jan Petr v roce 1961 pojednal o Šafaříkovi a Lužických Srbech. V roce 1963 napsal Václav Žáček studii o Šafaříkovi a Polácích. V roce 1961 Zoe Hauptová vydala studii *Slovenština v díle P. J. Šafaříka* a v Berlíně v roce 1964 vyšla její práce *Die etymologischen Arbeiten von P. J. Šafařík*. Bohuslav Horák publikoval v roce 1953 studii *Šafaříkův Slovanství zeměvid*. Už v roce 1894 Jan Máchal pojednal o Šafaříkových kritických a estetických názorech. Za války v americkém exilu psal o Šafaříkovi Otakar Odložilík. Soustavně se Šafaříkem, Kollárem a Štúrem zabýval Albert Pražák, psal o něm Frank Wollman.

Český zájem o Jana Kollára je poněkud jinak orientovaný než český zájem o P. J. Šafaříka. Je to zájem o politický, vlastně o ideologický význam Kollárova díla. T. G. Masaryk vydává 1894 statí *Jana Kollára Slovanská vzájemnost* a na Kollárovo dílo se odvolává do konce života jako na politickou směrnicí. Arne Novák v létech 1924–25 píše statí *Politické myšlenky v Kollárově spise O literární vzájemnosti...*, Antonín Grund uveřejňuje 1931 *Příspěvek k politické stránce Kollárovy slovanské vzájemnosti*. Jiří Horák píše 1936 studii *Jan Kollár a Slovanstvo*, Jan Jakubec věnuje Kollárově skladbě *Slávy dcera* hned několik studií a zdůrazňuje její politický význam. Zdeněk Nejedlý v moskevském exilu za války píše 1943 *150 let so dnja roždenija Jana Kollara*, kde se z Kollára stal málem předchůdce československo-sovětského spolenectví. Zcela jinak pojal v americkém exilu Otakar Odložilík statí *Úvaha nad Kollárovým odkazem*. Frank Wollman už v roce 1938 vydal práci *Kollárův mesianismus*. Julius Dolanský v duchu doby v roce 1959 napsal statí *Kollárova Slávy dcera, básnický manifest boje za svobodu*. A už v roce 1905 Josef Karásek ve Vídni napsal práci *Kollárs Anteil an politischen Broschuren* (v roce 1893 si povšíml politického významu Kollárova pobytu v hlavním městě Rakouska ve statí *Jan Kollár ve Vídni 1849–1852*).

Nepřekvapuje, že postava Ludovíta Štúra není v kruzích českých badatelů přijímána stejně jako na Slovensku a že se jeho osobou a dílem Češi zabývají daleko méně často než Šafaříkem a Kollárem. Jiří Horák

v roce 1920 píše studii *Štúra kniha, O národních písních a pověstech plemen slovanských*, kde se vyhýbá zmíncekám o Štúrově tzv. jazykové odluce. Štúrem se zabývá v letech 1919 až 1931 Josef Jirásek: v roce 1920 píše stať *Štúrovo, Slovanstvo a svět budoucnosti*, pak rozebírá Štúrovy názory na Rusko a v roce 1931 v Bratislavě znovu vydává v původním německém znění Štúrovu knihu *Das Slaventhum und die Welt der Zukunft*. V roce 1956 píše Václav Žáček studii *Ke stykům L. Štúra s Poláky*. Karel Paul 1922 vydává stať *Štúrovo schisma a Gajova myšlenka národního jihoslovanského probuzení*. Český zájem o Štúra je vlastně kusý, badatelé se zajímají jen o některé stránky jeho činnosti.

Další osobnosti slovenského veřejného a kulturního života zajímají české badatele ještě méně. Ojedinelá je stať Rudolfa Holinky *Sv. Svorad a Benedikt, svätci Slovenska* z roku 1934, Miroslav Krbec píše o Palkovičovi a Leškovi jakožto korespondentech Dobrovského, Josef Páta má článek *Slovák Jan Emanuel Dobrucký v Lužici* (1934), Karel Paul napsal v roce 1924 *Štěpán Mojzes a Gajův illyrismus*. Josef Ladislav Pič vydal 1904 práci *Stopa Svatoplukovy Nitry*. Jaroslav Vávra píše v roce 1963 článek *Dopisy Matěje Bela petrohradským akademikům*.

Je značný zájem o slovenský folklór, především slovenský. Například Jiří Horák v roce 1960 vydává tehdejší dobou poznamenanou stať *Feudální přežitky v slovenských lidových baladách*. Jiří Polívka už v roce 1910 napsal studii *První sběratelé a vydavatelé slovenských pohádek*. Vilém Pražák vydává nejdřív německy v Plauen (Plavno) v roce 1935 *Slovakische Volkskunststickereien* a o rok později česky *Slovenské lidové výšivky* a věnuje pozornost lidové architektuře v Čičmanech.

Zřejmě náhodně se Jan Menšík dostal v roce 1923 k námětu *Bračské rukopisy Kukučínove*. Rusista Štěpán Kolafa se v letech 1954 až 1965 zabýval Dušanem Makovickým proto, že studoval život a dílo Lva Tolstého.

Češi se kriticky stavěli k Samuelu Czambelovi. V roce 1907 Jiří Polívka v Petrohradě vydává stať *Slovenská řeč a jej miesto v rodine slovanských jazykov. Práca dra Sama Czambela*. A Miloš Weingart v roce 1923 napsal polemickou studii *Ideové pozadí díla Czambelova*.

V Petrohradě vydal 1877 Josef Ladislav Pič knihu *Očerk političeskoj i literaturnoj istorii Slovakov za poslednije sto let*. O slovensko-ruských stycích psal Josef Jirásek *Slovenské vedomosti o Rusku a vzájomné styky* (1923) a *Ruské vlivy v slovenskej literatúre*. Vilém Pražák v roce 1930 píše *Československý publikační ruch v Bratislavě v době obrozenecké 1770–1850*.

Slovenštinou se zabývali a zabývají četní čeští lingvisté. Tak Adolf Kellner v pracích z let 1936 až 1947 píše o slovenských nářečích, Václav

Machek mj. publikuje 1954 studii *Česká a slovenská jména rostlin*, Jan Menšík píše 1925 o slovakismech v polštině a bohemismech ve slovenštině, František Pastnek se od roku 1894 zabývá četnými slovenskými dialekty a v roce 1901 vydává na svou dobu vynikající monografii *Slovenština*. Jiří Polívka se od roku 1885 do roku 1921 zabývá hlavně slovensko-polskými jazykovými kontakty. Vladimír Šmilauer vydal 1932 dosud cennou studii *Vodopis starého Slovenska* a o rok později stejně cennou studii *Jazykový materiál slovenských listin do roku 1301*. Václav Vážný uveřejnil 1929 práci *O počátcích jazykového zeměpisu na Slovensku*.

Čeští archeologové a historici často stáli na začátku vědecké produkce v těchto oborech na Slovensku. Jan Eisner se proslavil svými výzkumy Děvína a knihou *Slovensko v pravěku* (1933). Už v roce 1901 Lubor Niederle vydal práci *Z pravěku Slovenska* a v roce 1920 Emanuel Šimek uveřejnil studii *Děvín*. František Hýbl napsal monografii *Nejstarší dějiny Slovenska* (1925), v roce 1925 Josef Kadlec vydal *Staré Slovensko*. Jiří Neustupný od roku 1933 do roku 1958 publikoval stati o slovanských mohylách na území Slovenska. Theodor Saturník vydal 1931 základní rukověť *Úvod do ústavních dějin slovenských* a Josef Macúrek se v 50. letech našeho století věnoval česko-slovenským stykům v 16. a 17. století.

Významné byly studie Jana Auerhana *Čechoslováci v Jugoslavii, Rumunsku, v Maďarsku a v Bulharsku* (1921)) a stati v Československé vlastivědě 1931–37 *Češi a Slováci za hranicemi* a *Pokus demografie zahraničních Čechů a Slováků*. Už v roce 1915 vydal Antonín Boháč *Studie demografické z pomezí slovensko-ukrajinského*.

Uvedené práce, jejichž seznam by bylo možné rozhojnit zejména o období od let šedesátých našeho století, ukazují, které osobnosti a které náměty české badatele ze slovenské problematiky zajímaly (a zajímají). Bylo by možné sestavit seznam slovenských námětů, které čeští badatelé nebrali a neberou na vědomí, ačkoli mají význam i pro Čechy. Někdy je možné domyslet se příčiny, jindy je podezření, že takováto bílá místa vznikají náhodou.

Před českou slovakistikou stojí velký úkol bílá místa zaplnit a mít zejména na paměti, že Pavel Josef Šafařík a Jan Kollár nejsou jediné dvě slovenské osobnosti, které mají Čechy zajímat.